

Drezdeński szafot, red. Rafał Sierchuła, Instytut Pamięci Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni Hitlerowskich przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Poznaniu, Poznań 2015, ss. 192.

W roku 2015 w serii Studia i Materiały Poznańskiego IPN ukazała się praca pod redakcją naukową dra Rafała Sierchuły zatytułowana *Drezdeński szafot*. Książka ta jest pokłosiem polsko-niemieckiej konferencji naukowej zorganizowanej w Poznaniu przez tamtejszy oddział IPN 21 maja 2010 roku pod hasłem *Śladami zbrodni – drezdeński szafot*. Redaktor oraz Autorzy poszczególnych artykułów wskazali na dwa główne założenia publikacji wyników swoich naukowych dociekań. Po pierwsze, opisanie niemieckiego systemu okupacyjnego i funkcjonowanie sądownictwa, głównie na terenach Reichsgau Wartheland. Po wtóre, upamiętnienie bohaterskich żołnierzy i działaczy antyniemieckich organizacji konspiracyjnych, w tym głównie podziemia narodowego, którzy zostali skazani przez Niemców na karę śmierci, a wyroki wykonano przez zgilotynowanie w drezdeńskim kompleksie więziennym przy placu Monachijskim.

Praca pod redakcją dra Sierchuły składa się z dwóch zasadniczych części. W pierwszej znajdują się teksty dotyczące niemieckiego systemu okupacyjnego i sądownictwa w Kraju Warty. Artykułem otwierającym tę część publikacji jest tekst Marcina Podemskiego i Rafała Sierchuły *Niemiecki system okupacyjny w Kraju Warty w latach 1939-1945*. Autorzy charakteryzują w nim krótko podział administracyjny wprowadzony przez Niemców w okupowanej od września 1939 roku Polsce, w szczególności tzw. Kraju Warty. Następnie przedstawiają główne założenia niemieckiej polityki okupacyjnej na tym terenie, codzienne życie polskich mieszkańców i charakteryzują instrumenty aparatu terroru niemieckiego wobec Polaków wyrażające się w formułowanych przepisach prawnych, sądownictwie, więziennictwie i działaniach niemieckiej policji. Autorką kolejnego artykułu pt. *Działalność na terenie Saksonii Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu* jest pracownica Gedenkstätte Münchner Platz Dresden, Brigit Sack. W swoim tekście przedstawia ona sposób organizacji sądownictwa w ramach niemieckiego Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu, wskazuje także miejsca obradowania składu sędziowskiego na terenie Saksonii w Zwickau, Budziszynie i Dreźnie oraz wymienia poznane dotąd

rozprawy sądowe, w których orzekano o „winie” Polaków i sposobie wykonania kary śmierci przez zgilotynowanie. Autorka ukazuje także, jaki zakres niezależności posiadał niemiecki Wyższy Sąd Krajowy w Poznaniu w stosunku do ministerstw Rzeszy, jaką rolę pełnił ten organ w zwalczaniu polskiego ruchu oporu w Kraju Warty i prezentuje sylwetki sędziów w nim orzekających. Trzecim artykułem w części pierwszej jest tekst przygotowany przez innego pracownika Gedenkstätte Münchner Platz Dresden, Geralda Hacke. Nosi on tytuł *Historia straceń na placu Monachijskim w Dreźnie w okresie III Rzeszy oraz Niemieckiej Republiki Demokratycznej*. Dr Hacke obszernie prezentuje w swoim opracowaniu miejsce uwięzienia skazanych w Dreźnie, warunki jakie w nim panowały, procedury i zwyczaje związane z wykonywaniem wyroków śmierci, podaje statystyki wykonanych wyroków zarówno w czasie II wojny światowej, okresu okupacji tego terenu przez aliantów, jak również w okresie reżimu komunistycznego czasów Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Ten niezwykle ciekawy tekst opatrzone jest także wykresami, które stanowią doskonałą ilustrację do podawanych statystyk. Pierwszą część publikacji zamyka tekst Jakuba Staszaka *Niemieckie prawo karne jako element polityki eugenicznej i narodowościowej III Rzeszy wobec Polaków w przyłączonej do Niemiec Wielkopolsce*. Odpowiada na kwestie, jakie postawił Autor we wstępie do artykułu. Chodzi bowiem o rozstrzygnięcie problemu, czy w odniesieniu do prawa III Rzeszy można mówić o wymiarze sprawiedliwości i jak należy w tej perspektywie ocenić nazistowskie orzecznictwo sądowe w Kraju Warty.

Druga część publikacji składa się z pięciu artykułów oraz listy strat osobowych żołnierzy konspiracji niepodległościowej Kraju Warty. Ten blok tematyczny otwiera artykuł Aleksandry Pietrowicz pt. *Konspiracja w Kórniku i okolicach w świetle akt prokuratorskich sprawy karnej 2 O.JS.168/42 przeciwko Józefowi Szczepaniakowi i współpracownikom*. W tekście tym A. Pietrowicz scharakteryzowała działalność kórnickiej i średzkiej konspiracji niepodległościowej w ramach Narodowej Organizacji Bojowej. Autorka opisała następnie okoliczności zdekonspirowania wielu spośród członków NOB, przebieg śledztwa i procesu oraz dokonała podsumowania orzeczeń sądowych, w wyniku których aż trzynastu aresztowanych stracono. Kolejny artykuł, którego autorem jest Jerzy Zielonka, nosi tytuł *Zagadka gostyńskiego „Czarnego Legionu”*. Tekst dotyczy działalności konspiracyjnej Tajnej Polskiej Organizacji „Czarny Legion” z Gostynia. Autor charakteryzuje tę organizację i wyjaśnia zawoilości, które pozwalają na wskazanie właściwej jej pozycji w strukturach Polskiego Państwa Podziemnego na terenie okupowanej Wielkopolski. Trzecim tekstem jest artykuł Kazimierzy Horyzy-Pachciarz *Dla ciebie Polsko*. Autorka przybliży czytelnikom historię jednego z pism wydawanych przez wielkopolskie środowiska konspiracyjne, jakim było „Dla ciebie Polsko”. K. Horyza-Pachciarz w ciekawej narracji przedstawiła także dzieje osób zaangażowanych w jego wydawanie w latach 1939-1942 oraz procesy sądowe, które nastąpiły po aresztowaniu członków konspiracji związanych z wydawaniem pisma, przeprowadzonych przez gestapo w sierpniu 1942 roku. Dwa kolejne artykuły mają charakter biograficzny. Ks. Jarosław Wąsowicz w tekście *Od Poznania do Drezna. Męczeńska droga „Poznańskiej Piątki” (21 września 1940 – 24 sierpnia 1942)* przybliży historię życia wychowanków salezjańskich z oratorium przy ul. Wronieckiej w Poznaniu. Wszyscy oni zaangażowani byli w działalność konspiracyjną w NOB, następnie po aresztowaniu przebyli długą drogę przez niemieckie więzienia, zachowując niezłomną postawę wiary i patriotyzmu. Wszyscy zostali zgilotynowani w Dreźnie 24 sierpnia 1942 roku. Papież Jan Paweł II 13 czerwca 1999 roku wyniósł ich do chwały ołtarzy pośród 108 polskich męczenników okresu II wojny światowej. Kolejnym tekstem, który kończy całość cyklu artykułów, jest artykuł Witolda Stankowskiego *Janina Lech i jej współpracownicy w Kujawskim Związku Polityczno-Literackim oraz Kujawskim Stowarzyszeniu Społeczno-Literackim. Działalność oraz tragiczny kres włocławskiej konspiracji*. Autor przedstawił zaangażowanie konspiracyjne wymienionej w tytule bohaterki oraz całego środowiska konspiracyjnego o charakterze cywilnym, które Polacy stworzyli we Włocławku, aby poprzez wydawanie różnego rodzaju pism czy ulotek o charakterze patriotycznym podnieść wiarę rodaków w odzyskanie niepodległości. Opisanie zostały też tragiczne losy bohaterów tej organizacji po ich aresztowaniu przez gestapo. W dwóch przypadkach: Stanisława Mazurka i Janiny Lech zakończyły się śmiercią przez zgilotynowanie. Całość drugiej części publikacji kończy lista strat żołnierzy konspiracji niepodległościowej z Kraju Warty z lat 1942-1944 straconych na podstawie wyroków Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu w więzieniu w Dreźnie. Zawiera ona 84 biografy, które na podstawie wykazu straconych w Dreźnie przygotowali Rafał

Sierchuła i Aleksandra Pietrowicz. Ostatnią część opracowania stanowi *Aneks* zawierający 5 listów skazanych na śmierć przez zgilotynowanie działaczy konspiracyjnych, które pisali do swoich rodzin przed wykonaniem wyroków śmierci. Pracę ubogaca także zamieszczony na końcu wykaz użytych skrótów, indeks osób oraz zbiór fotografii.

Drezdeński szafot jest niezwykle ciekawą pozycją dla badaczy podziemia niepodległościowego okresu II wojny światowej, szczególnie interesujących się historią polskiego ruchu narodowego. Wszystkie teksty przygotowane są z należytą dbałością i niewątpliwą znajomością podejmowanej problematyki. Konstrukcja pracy jest dobrze przemyślana i harmonijna. Baza źródłowa jest bardzo bogata, a literatura, do której odwołują się poszczególni Autorzy, stanowi wybór opracowań, w których publikowane są najnowsze wyniki badań w podejmowanym zakresie. Wysokiemu poziomowi naukowemu publikacji towarzyszy bardzo dobry poziom literacki. Tok narracji prowadzony jest w sposób interesujący, logicznie, zrozumiale dla szerokiego grona potencjalnych odbiorców. Z całą pewnością w tego rodzaju opracowaniach jest to wielkim atutem. Bardzo istotny jest także fakt, że jest to praca o pionierskim charakterze. Jest to bowiem pierwsza publikacja zawierająca wyniki badań dotyczących konspiracji niepodległościowej w Kraju Warty w kontekście wyroków sądownictwa okupacyjnego, których konsekwencją była kara śmierci wykonywana przez zgilotynowanie. Nie ma wątpliwości, że jest to opracowanie ze wszech miar godne polecenia nie tylko badaczom, lecz także pasjonatom historii, szczególnie okresu II wojny światowej i martyrologii narodu polskiego.

Ks. Jacek Brakowski SDB

DOI: <http://doi.org/10.21852/sem.2017.1.20>